

BOHDAN DOBRZAŃSKI

*Wydział Nauk Rolniczych i Leśnych
Polskiej Akademii Nauk*

TRADYCJE, OSIĄGNIĘCIA I PERSPEKTYWY POLSKO-RADZIECKIEJ WSPÓŁPRACY W DZIEDZINIE NAUK ROLNICZYCH

Uroczyste zebranie i połączone z nim sympozjum naukowe zorganizowaliśmy przy czynnym udziale uczonych radzieckich, a uczestniczą w nim również przedstawiciele Akademii Rolniczych krajów demokracji ludowych. Okazją do tego spotkania stała się XXV rocznica podpisania porozumienia o współpracy naukowo-technicznej między Polską Rzeczpospolitą Ludową i Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich. Fakt ten jest tym uroczystszy, że rocznica ta zbiega się z 50-leciem powstania ZSRR — pierwszego na świecie państwa robotników i chłopów.

Tradycje współpracy z naszym wschodnim sąsiadem w dziedzinie nauk rolniczych i leśnych sięgają dosyć odległych czasów. Trzeba tu bowiem odnotować nader żywe kontakty uczonych polskich i rosyjskich sięgające okresu poprzedzającego I Wojnę Światową. Mimo utraty przez Polskę niepodległego bytu państwowego, uczeni polscy i rosyjscy znajdowali język wspólnego zrozumienia. Wielu Polaków wykładało na uniwersytetach rosyjskich. Wielu uczonych rosyjskich zaskarbiło sobie zaufanie i wdzięczność naszego społeczeństwa. Można przypomnieć nazwisko słynnego gleboznawcy Wasila Wasilewicza Dokuczajewa, twórcy gleboznawstwa jako samodzielnej nauki przyrodniczej. On to pierwszy opracował klasyfikację gleb świata opartą o ich genezę i wywarł decydujący wpływ na rozwój gleboznawstwa światowego i polskiego. Był on w latach 1891—1895 dyrektorem Instytutu Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Puławach.

Z kolei profesor Roman Prawocheński, zmarły w 1965 r., członek Wydziału Nauk Rolniczych i Leśnych PAN, wsławił się swymi badaniami nad hodowlą zwierząt, a szczególnie cenne są Jego badania koni stepowych Kazachstanu i Krymu.

Również na Krymie pracował naukowo w połowie XIX wieku profesor Zygmunt Mokrzycki — entomolog polski. Zyskał on światową sławę dzięki swym pracom doświadczalnym nad pozakorzeniowymi metodami żywienia drzew owocowych.

Wiele przykładów można by przytoczyć świadczących o współpracy i twórczym oddziaływaniu uczonych okresu przedrewolucyjnego.

Stare polskie przysłowie mówi, że prawdziwych przyjaciół poznaje się w biedzie. Sprawdziło się ono całkowicie po zakończeniu II Wojny Światowej. Wiemy wszyscy, że bez wydatnej pomocy nauki i techniki radzieckiej, jaką otrzymaliśmy w ramach zawartej umowy o współpracy naukowo-technicznej, Polska nie mogłaby tak szybko wydzwignąć się ze zniszczeń wojennych i zająć należnego miejsca w świecie.

Wkraczając na socjalistyczną drogę rozwoju stanęliśmy wobec elementarnych potrzeb: zapewnienia wszystkim ludziom pracy, chleba i dachu nad głową, naszym dzieciom powszechnej oświaty, a całemu narodowi — spokoju, ładu i poczucia bezpieczeństwa. Wielu spośród nas pamięta z własnego doświadczenia trudne lata odbudowy zniszczonych miast i wsi, szkół i pracowni naukowych, zagospodarowywania Ziemi Zachodnich i Północnych, uruchamiania kopalni, fabryk, elektrowni, transportu oraz uporczywych wysiłków nad podźwignięciem produkcji rolnej. We wszystkich tych dziedzinach otrzymywaliśmy pomoc radzieckich żołnierzy i specjalistów, pomoc kraju również przecież ciężko dotkniętego wojną i borykającego się wówczas z nie mniejszymi jak my trudnościami. Dzięki tej pomocy mógł nastąpić szybki rozwój przemysłu maszynowego i stocznikowego, chemicznego, materiałów budowlanych, a także lekkiego i spożywczego. Rozwój tych przemysłów stwarzał podstawę dla późniejszego wzrostu mechanizacji rolnictwa i technologicznej rekonstrukcji kompleksu wyżywienia kraju.

W owych trudnych czasach odbudowy nauki polskiej i szkolnictwa krzepiła i podtrzymywała nas na duchu nie tylko pomoc materialna, ale również moralna i spontaniczna inicjatywa uczonych radzieckich w nawiązywaniu kontaktów naukowych, serdeczne zainteresowanie losami uczonych polskich, stała gotowość dzielenia się swymi twórczymi osiągnięciami i doświadczeniami, ich autentyczna radość z powodu szybkiego uruchomienia naszych wyższych uczelni, podejmowania prac badawczych, wznawiania naukowej działalności edytorskiej.

Współpraca naukowa o sprecyzowanym zakresie działania w dziedzinie nauk rolniczych i leśnych pomiędzy Polską Rzeczpospolitą Ludową a Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich datuje się od momentu podpisania porozumienia w dniu 24 czerwca 1958 r. Dokument ten podpisali: ze strony Polskiej Akademii Nauk — jej ówczesny Prezes — Tadeusz Kotarbiński, a za Wszechzwiązkową Akademię Nauk Rolniczych im. W. I. Lenina — ówczesny i obecny jej Prezes — Paweł Pawłowicz Łobanow.

Współpracę naukową podjęto w zakresie podstawowych problemów związanych z hodowlą nowych plennych odmian zbóż, buraków, kukury-

dzy i ziemniaków, sposobów podnoszenia żyzności gleb, konstrukcji nowych typów maszyn rolniczych usprawniających organizację pracy w rolnictwie i leśnictwie oraz ułatwiających pracę ludzi zatrudnionych w tych gałęziach gospodarki narodowej.

Współpraca opierała się głównie na wzajemnych wyjazdach konsultacyjnych i stażach naukowców — specjalistów z różnych dziedzin rolnictwa, uczestniczeniu w sympozjach i konferencjach, wymianie materiałów informacyjnych i dokumentacji technicznej oraz wspólnym rozwiązywaniu problematyki przez placówki naukowe obu stron.

Jednym z ważniejszych zagadnień, będących przedmiotem naszej współpracy są problemy związane z metodyką hodowli nowych odmian zbóż, a zwłaszcza pszenicy i żyta, odmian ziemniaków odpornych na choroby wirusowe oraz mieszańców heterozyjnych kukurydzy, lucerny i roślin warzywnych. Trzeba tu dodać, że hodowcy polscy od szeregu lat korzystają z bogatej kolekcji roślin uprawnych oraz gatunków dzikich, zgromadzonej we Wszechzwiązkowym Instytucie Hodowli Roślin w Leningradzie.

Drugim ważnym zagadnieniem, które jest przedmiotem współpracy, są postawione na wysokim poziomie w Związku Radzieckim badania nad mrozoodpornością roślin, głównie zbóż i rzepaków.

Przewidywana jest również dwustronna wymiana doświadczeń w zakresie technologii produkcji buraka cukrowego oraz metod uprawy warzyw pod okryciem z folii i zastosowania światła sztucznego w szklarniowej uprawie warzyw.

W dziedzinie ochrony roślin naukowcy polscy współpracują z naukowcami radzieckimi w zakresie walki biologicznej ze szkodnikami roślin uprawnych oraz badań odporności roślin na szkodniki. Stronę polską interesują również prowadzone w Związku Radzieckim badania nad chorobami grzybowymi bulw ziemniaka oraz chorobami i szkodnikami objętymi kwarantanną przygraniczną.

W naukach zootechnicznych na czoło wysunęły się zagadnienia paszoznawcze i żywieniowe. W tej dziedzinie została nawiązana współpraca, której ramy ściślej określił protokół z porozumienia zawartego między Ministerstwem Rolnictwa PRL, a Ministerstwem Rolnictwa ZSRR z marca 1972 r. Na warunkach wymiany bezdewizowej naukowcy obu stron zapoznają się z najnowszymi metodami badania mieszanek paszowych, z efektywnością zastosowania syntetycznych aminokwasów i ich właściwościami biologicznymi w mieszankach paszowych oraz z zagadnieniami witaminologii w aspekcie produkcji zwierzęcej. Stwarza to możliwość bezpośredniego korzystania z doświadczeń czołówki światowej, jaką stanowi Oddział Witaminologii Instytutu Biochemii im. Bacha Akademii Nauk

w Moskwie, gdzie nasi naukowcy mają możliwość pogłębiania swych studiów z tego zakresu.

Drugą dziedziną współpracy w zakresie hodowli zwierząt są zagadnienia podnoszenia użytkowości, zwłaszcza na drodze krzyżowania. Specjalna uwaga została skierowana na problemy związane z opieką weterynaryjną w masowym chowie zwierząt. Dotyczy to zwłaszcza doskonalenia metod i biopreparatów stosowanych przy diagnostyce brucelozy, profilaktyki oraz walki z cholerą drobiu, rozpoznawania i zwalczania paratuberkulozy u przeżuwaczy.

Równoległe ze współpracą naukową rozszerzało się współdziałanie rolniczo-gospodarcze. Dużą rolę w podniesieniu u nas plonów zbóż odegrała radziecka odmiana pszenicy Bezostaja 1. Kolejne radzieckie kreacje pszenic cenione w Polsce, to Mironowskaja 808 zajmująca około 20% powierzchni i Kaukaz około 4%. Autorzy tych odmian — W. Remieśło i P. Łukjanienko odznaczeni zostali Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Na podkreślenie zasługuje fakt zapewnienia Polsce dostaw nasion mieszańców kukurydzy uprawianej na kiszonkę.

W Związku Radzieckim natomiast dużym uznaniem cieszą się polskie odmiany buraka pastewnego. Szczególnie dobre rezultaty dają tam odmiany Goliat i Centaur. Roczny eksport nasion buraka do ZSRR wynosi około 1,5 tys. ton.

Polscy specjaliści zapoznali się w Związku Radzieckim z zagadnieniami technologii i organizacji przemysłowej produkcji zwierzęcej. Zebrane spostrzeżenia są obecnie wykorzystywane przy budowie tego typu kombinatów w naszym kraju.

W dziedzinie mechanizacji rolnictwa współpraca i pomoc Związku Radzieckiego polegała głównie na współdziałaniu w rozwoju przemysłu maszyn rolniczych oraz na dostawach maszyn takich, jak np. ciągniki kołowe i gąsiennicowe, kombajny buraczane, siewniki do kukurydzy, sadzarki do ziemniaków, kopaczki do ziemniaków, silosokombajny i ciężki sprzęt melioracyjny.

Zmiany struktury społecznej i rolnej w Polsce Ludowej spowodowały konieczność dokonania zasadniczych zmian w ukształtowaniu przemysłu przetwarzającego płody rolne. Zaistniała potrzeba rekonstrukcji wielu jego działów i zorganizowania od podstaw nowych jego gałęzi. Powstają przemysły: mięsny, młynarski, piekarniczy, tłuszczowy i inne. W początkowym okresie tworzenia koncepcji tych przemysłów cenna była pomoc specjalistów Związku Radzieckiego, posiadającego już wieloletnie doświadczenie produkcji przemysłowej w tych dziedzinach. Dzięki otrzymana-

nym dokumentacjom mogliśmy uruchomić w stosunkowo krótkim czasie szereg linii produkcyjnych głównie w przemyśle mięsnym i piekarniczym oraz podjąć budowę nowoczesnych magazynów zbożowych, jak również wypracować szereg norm i standardów surowców, półproduktów i wyrobów, które są niezbędne dla prawidłowego prowadzenia produkcji przemysłowej.

Obecnie polski przemysł spożywczy jest partnerem w wielu opracowaniach technicznych przemysłu radzieckiego. Wzajemna wymiana dokumentacji obiektów przemysłowych stanowi przedmiot bieżącej działalności przemysłów obu krajów.

Ukształtowanie się i rozwój przemysłu stworzyły właściwe warunki i klimat do rozwoju zaplecza badawczego. W wielu dziedzinach wymagających szczególnie wnikliwych i wielostronnych badań uzyskujemy znaczne przyspieszenie w uruchamianiu nowych produkcji, dzięki posiadaniu wspólnie prowadzonych badań. Spośród wielu wspólnych opracowań wymienię chociażby badania w zakresie otrzymywania i stosowania preparatów enzymatycznych w przetwórstwie skrobi ziemniaczanej i mleka, preparatów w przemyśle mięsnym, odżywek mlecznych dla dzieci, jak też prace nad automatyzacją ciągłych procesów w przemyśle cukrowniczym, słodowniczym i w innych.

Dynamiczny rozwój przemysłowej produkcji żywności zawarty w Uchwałach Zjazdów KPZR i PZPR stawia nowe zadania dla przemysłów naszych krajów. Zadania te są trudne. Tym bardziej wykonanie ich może być prawidłowo zrealizowane, a nawet przyspieszone jedynie przy wspólnym podejmowaniu zadań przez placówki badawcze obu krajów. Stwarza to warunki rozwoju i integracji badań nie tylko w dziedzinach stosowanych, jakimi są technologie procesów, ale przede wszystkim w dziedzinach podstawowych jak chemia i biochemia żywności oraz fizjologia racjonalnego żywienia człowieka.

Po podpisaniu umowy o współpracy naukowo-technicznej w dziedzinie leśnictwa, co nastąpiło w 1966 r. — prowadzonych jest wspólnie 21 tematów, ze szczególnym uwzględnieniem prac w zakresie metod matematycznych i elektronicznej techniki obliczeniowej w przemyśle drzewnym, opracowania technologii i produkcji nowych rodzajów papierów przeznaczonych do opakowań oraz najbardziej efektywnych metod oczyszczania ścieków przemysłu celulozowo-papierniczego.

Na szczególne podkreślenie zasługuje współpraca między Instytutem Technologii Drewna w Poznaniu a Karelskim Instytutem Naukowo-Badawczym Przemysłu Drzewnego w Pietrozawodsku w zakresie zastosowania elektronicznej techniki obliczeniowej w przemyśle tartacznym.

Współpraca z Krajem Rad będzie kontynuowana przede wszystkim w zakresie:

1. Kompleksowej mechanizacji prac leśnych, ochrony lasu i wymiany materiału siewnego i sadzeniowego.

2. Mechanizacji i automatyzacji produkcji tarcicy oraz papierów specjalnych.

Przewiduje się podpisanie umów bezpośrednich między Instytutem Badawczym Leśnictwa, Instytutem Technologii Drewna i Instytutem Celulozowo-Papierniczym z odpowiednimi Instytutami Związku Radzieckiego.

Jeszcze cenniejszą od pomocy materialnej, była dla nauk rolniczych w naszym kraju pomoc jaką otrzymaliśmy od Związku Radzieckiego w uzupełnianiu ciężkich strat osobowych. Od pierwszych lat powojennych radzieckie uczelnie i placówki badawcze udostępniły swoje zakłady naukowe dla młodzieży polskiej oraz młodszej kadry naukowej, a także dla specjalistów z różnych dyscyplin nauk rolniczych i leśnych. Szczególną pomoc w tej dziedzinie udzieliła naszemu krajowi Akademia Rolnicza im. Timiriazewa w Moskwie, Akademia w Leningradzie i Kijowie.

Studia pełne, a przede wszystkim w pierwszym okresie powojennym studia aspiranckie, miały decydujące znaczenie dla złagodzenia ostrego deficytu kadr naukowych, występującego w wyższych uczelniach polskich i instytutach rolniczych. W ciągu dwudziestu lat, w Związku Radzieckim wykształciło się około 1 200 młodych naukowców. Ta forma pomocy przekształciła się w stałą już obecnie dwustronną współpracę. W ostatnich latach na kierunkach rolniczym, ekonomicznym i matematyczno-przyrodniczym studiuje w Związku Radzieckim około 200 studentów, z których rocznie kończy studia 50 osób. Studia aspiranckie kończy 30 osób rocznie. Staże długoterminowe odbywa 155 osób, a krótkoterminowe 300 osób.

W celu podniesienia kwalifikacji i pogłębienia specjalistycznej wiedzy przebywa w Związku Radzieckim rocznie około 210 naukowców, przy czym zaznacza się ostatnio korzystna tendencja wydłużenia się okresów pobytu. Szczególnie cenne dla naszej nauki są staże naukowe w ośrodkach fizjologii, gleboznawstwa, agrofizyki i genetyki, które umożliwiają szybsze rozwinięcie naszych ośrodków badawczych w Poznaniu, Krakowie i Lublinie.

Jednocześnie coraz liczniej specjaliści i młodzi naukowcy ze Związku Radzieckiego przyjeżdżają do Polski, bądź to na studia specjalistyczne, bądź to na staże naukowe. W ostatnich latach około 100 osób rocznie przyjeżdża na takie krótko- i długoterminowe pobyty. Równie pomyślnie rozwijają się nowe formy współpracy w dziedzinie szkolenia i doskonalenia kadr. Jedną z takich form jest coraz bardziej rozszerzająca się wymiana praktyk studenckich.

Przed 25 laty podjęliśmy polsko-radziecką współpracę naukowo-techniczną w imię rozwoju naszych krajów, ale jednocześnie w imię zespolenia rewolucji naukowo-technicznej z socjalizmem; w imię urzeczywistnienia centralnej myśli naukowego socjalizmu, głoszącej możliwość przekształcenia rozwoju społecznego z procesu żywiołowego i niekontrolowanego w proces sterowany dla dobra człowieka.

Od urzeczywistnienia tej możliwości zależy dzisiaj rozwój ludzkości. Dlatego tak wielkiego znaczenia nabiera prawidłowe przewidywanie procesów rozwojowych, przewidywanie przyszłych potrzeb, a także skutków społecznego postępu. Z tych powodów problem postępu naukowo-technicznego i prognozowania rozwoju rolnictwa wysunęliśmy jako centralny temat naszego sympozjum.

Mamy nadzieję, że nasza sesja i połączone z nią sympozjum, przyczynią się do dalszego rozszerzenia polsko-radzieckiej współpracy naukowej. Cel ten na pewno będzie łatwiejszy do osiągnięcia, a wyniki współpracy następnego 25-lecia dadzą jeszcze poważniejsze i wspanialsze efekty w rozwoju gospodarczym i naukowym naszych krajów.